

POMM1083

Suomen kielen ja kirjallisuuden pedagogiikka (5 op)

Tekstien tuottamisen ja tulkitsemisen alkuvaihe

Päivi Torvelainen

Kuvat Pixabaystä

Tänään
tavoitteena

- Tutustuminen tekstien tulkitsemisen ja tuottamisen alkuvaiheen pedagogiikkaan

Aiemmin opittua tekstien tulkitsemisesta ja tuottamisesta

Lukutaidon osia/tasoja kognitiivisen näkökulman mukaan (Grünthal 2020, Kauppinen 2010)

- **Tekninen lukutaito/dekoodaus (mekaaninen lukutaito)**
 - Kirjain-äännevastaavuus, kirjainten yhdistely ja purkaminen -> merkitykset
 - Sanatarkka lukeminen (yksityiskohdan muistaminen)
- **Ymmärtävä lukutaito**
 - Pystyy kertomaan omin sanoin lukemastaan
- **Erittelevä lukutaito**
 - Pystyy näkemään yksityiskohdat suhteessa kokonaisuuteen ja tekemään päätelmiä tai vertailuja (syy-seuraussuhteet)
- **Tulkitseva lukutaito**
 - Ymmärtää tekstin symbolisia tasoja ja kielen tyylikeinoja, täyttää tekstin aukkoja
- **Arvioiva, kriittinen lukutaito**
 - Pohtii tekstin sisältöä suhteessa muuhun asiasta saatavilla olevaan tietoon, arvioi tekstin kirjoittajaa, julkaisumuotoa ja -foorumia -> tekstin tiedon kyseenalaistaminen tarvittaessa
- **Luova lukutaito/ soveltava lukutaito**
 - syntyy uusia ajatuksia ja vaihtoehtoisia toimintatapoja

Sujuva lukeminen -> sujuvuuden harjoittelu

Vertaisryhmän tuki

Opettaja ohjaajana/ mallintajana

Limittäisyys, lomittaisuus

Aiemmin opittua (3.3. Jennin opetuskerta)

Luku- ja kirjoitustaito	Vahvuus	Kehitettävää	Huomioita
Valmiudet			
Visuomotoriset taidot	X		
Kielellinen muisti		X	
Kuullun ymmärtäminen	X		
Sanavarasto	X		
Nimeämisen nopeus		X	
Fonologinen tietoisuus		X	
Kirjaintuntemus	X		
Lukemisen tarkkuus ja sujuvuus			
Kirjain-äännevastaavuus		X	
Äänteiden yhdistäminen tavuiksi	X		
Tavujen kokoaminen sanaksi	X		
Lukemisen sujuvuus		X	
Lukemisen rytmitys ja ilmeisyys	X		
Sanatasoinen oikeinkirjoitus			
Sanan jakaminen tavuiksi	X		
Tavun jakaminen äänteiksi	X		
Äänne-kirjainvastaavuus		X	

Ennakkotehtävän purku

1. Katso videot 1-3 sivustolta [Videoita - Lukemaan opettaminen Suomessa — LukiMat](#)

2. Lue sivustolta [Lukutaito kehittyy — LukiMat](#) osio "Lukutaito kehittyy" ja sen alisivut "Lukivalmiuksien kehittyminen", "Perustaitojen kehittyminen" ja "Sujuvuuden kehittyminen".

3. Lue [pdf-tiedostossa](#) olevasta katkelmasta s. 63-66 KÄTS-menetelmä. Voit tuki silmäillä muutkin lukemisopettamismenetelmät.

Tee itsellesi muistiinpanoja siitä, miten lukemaan ja kirjoittamaan opettaminen mielestäsi etenee ja mikä siinä on tärkeää muistaa. Kirjaa myös muistiin sinua mietityttäviä asioita.

- Kirjaa Flingaan kaksi mielestäsi tärkeää asiaa ja kaksi mietityttävää asiaa

EGHW6X8

Kuva Jill Wellington Pixabaystä

Hoksauttaminen, ilo oppia

Lukeminen ja kirjoittaminen yhdessä

Lukeminen ja kirjoittaminen yhdessä

Taitojen seuranta

Lukemista tukeva luokkaympäristö

Lukemista tukeva luokkaympäristö

Säännöllisyys, sinnikkyys

Kotien/lähiympäristön mukaan ottaminen

Säännöllisyys, sinnikkyys

Eriyttäminen

Kuva NGUYEN TIEN Pixabaystä

Tyypillisiä oppituntien/oppikirjojen osia

- Johdattaminen, motivaation herättäminen, hoksauttaminen
- Ääni/äänne -> mitä ääntäessä tapahtuu? (keston vaihtelu -> lyhyt-pitkä)
- Kirjain -> miten kirjoitetaan?
- Tavu -> millaisia tavuja muodostuu?
- Äänteen havainnointia (esim. mikä alkaa o:lla? Mikä loppuu o:lla? Missä kohtaa kuulet o:n?)
- Tavusta sanaksi -> taputetaan sanottuja/kirjoitettuja sanoja
- Sanojen lukeminen -> esim. kuvat tukena "leikkilukeminen"
- Tarinan lukeminen

Videoita - Lukemaan opettaminen Suomessa

 Osa 1 - Lukutaidon perusteet

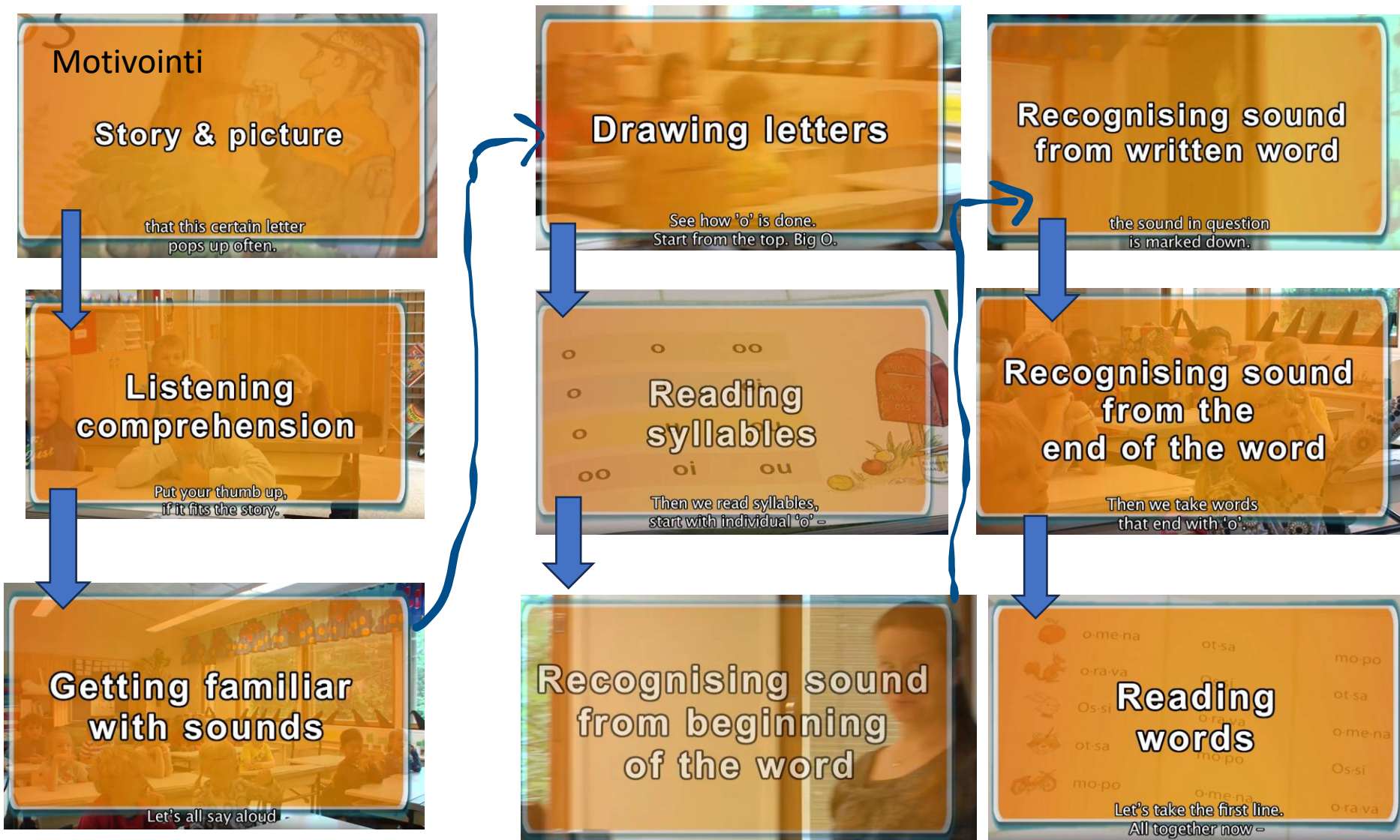
 Osa 2 - Lukutaito ja aapinen

 Osa 3 - Lukutaito ja eriyttäminen

[Videoita - Lukemaan opettaminen Suomessa — LukiMat](#)

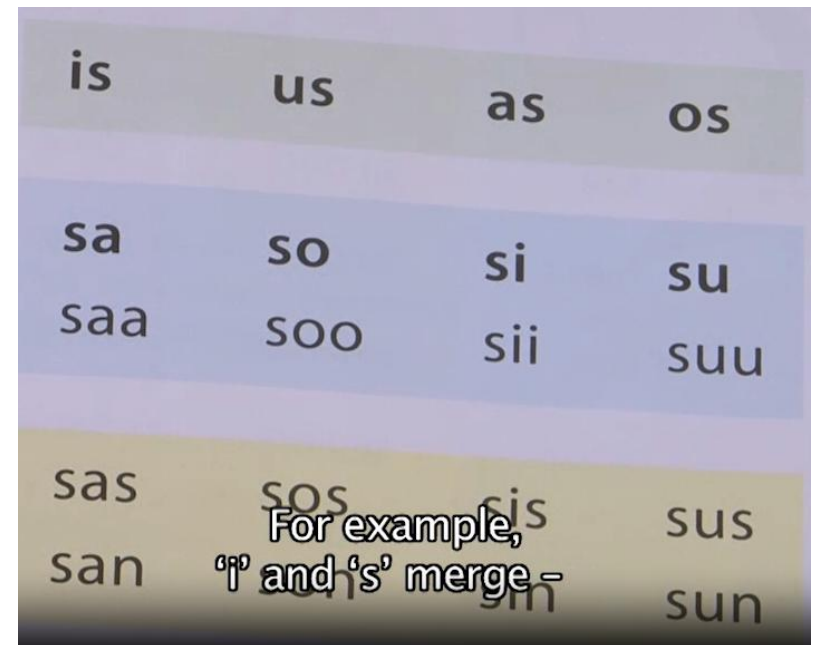
KÄTS-menetelmä (Kirjain Äänne Tavu Sana):
kirjain-äännevastaavuus – tavu – sana

Ennakkomateriaalin videon sisältö kuvin

Leikkilukeminen

Tavujen lukeminen

Eriyttävät osiot

‘Mouse sentences’ are small

Alussa mennään viikossa yksi äänne/kirjain

Kouluviikko lukemaan oppimisen ja opettamisen alkuvaiheessa

- / Maanantai: Uuteen kirjaimeen johdattelu, motivointi, hoksauttaminen, lapsilähtöisyys, leikki, monipuolinen ja – materiaallinen harjoittelu, taitotasoryhmät, pienryhmät, yhdistely aiemmin opittuun
- / Tiistai: Kirjain-äänne-/äänne-kirjainvastaavuus, monipuolinen harjoittelu, toistot, yhdistely aiemmin opittuun
- / Keskiviikko: Lukemisen harjoittelu monipuolisesti, erilaisia omantasoisia tekstejä, lukuleikkejä
- / Torstai: Kirjoittaminen. Harjoitellaan monimuotoisesti yhdessä. Ei aloiteta heti harjoituskirjaan.
- / Perjantai: edellisen kertaaminen eri tavoin ja toiminnallisesti. Esimerkiksi pistetyöskentely edellisistä on hyvä vaihtoehto. Mahdollista lapsille rikkaiden tekstien kuunteleminen.
 - Kaikkina päivinä annetaan läksyjä, paitsi perjantaina.
- / Mikä voi olla kaikille lapsille yhteistä?
- / Eriyttäminen jokaisella tunnilla
- / Miten innostan ja motivoin kaikki mukaan?
- / Lapsikeskeisyys
- / Leikin merkitys – toiminnallisuus – materiaalit
- / Kotitehtävien merkitys (toistot ja kertaaminen – ei uutta tai vaikeaa asiaa kotitehtäväksi)

Lapsen matkalla puhujasta lukijaksi mukana kulkee ilo ja tuki
POMM1083 Suomen kielen ja kirjallisuuden pedagogiikka
KT, dosentti, Sirpa Eskelä-Haapanen

Tutkitaan aapisia ja harjoituskirjoja...

- Mitä tyypillisiä osia on tutkimassasi aapisessa?
- Miltä kirjoittamisharjoitukset vaikuttavat?
- Miten kirjoissa huomioidaan oppilaiden taitotasot?
- Miten lisäisitte kirjojen antiin toiminnallisuutta, moniaistisuutta tai lasten oman arjen tekstimaailmaa?

Materiaalia on paljon oppikirjojen lisäksi

Lukimat: [Lukeminen — LukiMat](#)

Ryhmärenki

esim. [Tavupelit ja tavutehtävät | Tavuoppia ja aivojumbppaa \(ryhmarenki.fi\)](#)

- Johdattaminen, motivaation herättäminen, hoksauttaminen
- Ääni/äänne -> mitä ääntäessä tapahtuu? (keston vaihtelu -> lyhyt-pitkä)
- Kirjain -> miten kirjoitetaan?
- Tavu -> millaisia tavuja muodostuu?
- Äänteen havainnointia (esim. mikä alkaa o:lla? Mikä loppuu o:lla? Missä kohtaa kuulet o:n?)
- Tavusta sanaksi -> taputetaan sanottuja/kirjoitettuja sanoja
- Sanojen lukeminen -> esim. kuvat tukena "leikkilukeminen"
- Tarinan lukeminen

Tutkimuksia: ensimmäisen luokan alussa

- - Edistyneimmät oppilaat lukivat ja ymmärsivät kokonaisen tarinan.

Oppilaista 29 % osasi lukea sujuvasti kokonaisia virkkeitä ja 32 % pystyi lukemaan sanoja.

Oppilaista noin 40 % ei siis vielä osannut lukea. Kuitenkin heistäkin noin neljännes yhdisti taitavasti kirjaimia ja äänteitä toisiinsa ja lopuistakin moni osasi yhdistää joitakin tuttuja kirjaimia ja äänteitä.

Ks. <https://karvi.fi/2019/08/05/koulutielle-lahdetaan-tasaisin-taidoin-eri-puolilla-suomea/>

Lukemisen kotiharjoittelu

Lukemisen kotiharjoittelu – Lukusilta

- Harjoitellaan VÄHÄN AIKAA kerrallaan, mutta USEIN.
- Esimerkiksi 15 minuuttia joka päivä.
- Harjoittelu sisältää useita TOISTOKERTOJA.
- Esimerkiksi luetaan jotain tarinaa minuuttilukuna. Kuinka pitkälle lapsi pääsee 60 sekunnissa, että kun kello käynnistetään uudelleen?
- Harjoittelu on JÄRJESTELMÄLLISTÄ JA SUUNNITELTUA.
- Esimerkiksi kirjoittakaa yhdessä lukupäiväkirjaa, ja ihailkaa edistymistä! Voitte vaikka nauhoittaa lukemista silloin tällöin ja verrata, onko lukeminen sujuvoitunut.
- Harjoittelusta saa positiivista PALAUTETTA, joka on johdonmukaista ja välitöntä.
- Kannustetaan myös silloin, kun lukiessa tulee virheitä! Annetaan lapselle kokemus positiivisista lukutuokioista.
- Harjoittelu sisältää ohjausta ja MALLIN sujuvasta lukemisesta.
- Mallin sujuvasta lukemisesta voi saada äänikirjoista tai vaikkapa isosisarelta. Ohjaus auttaa pitämään huomion harjoiteltavassa asiassa ja harjoitus tulee tehtyä myös tarkemmin.
- Harjoittelu on lapselle MOTIVOIVAA ja lapsi on siihen SITOUTUNUT.
- Me aikuisetkaan emme opi, mikäli asia ei ole meille tarpeeksi kiintoisa tai emme näe sen merkitystä. Miettikää yhdessä lukemisen tärkeyttä.

Sujuvuuden merkkejä

Chall (1996) varmistuminen/sujuvuus/”unplugging from the print”: lukemisen perustaito automatisoituu harjoituksen myötä. **Ääneenlukemisessa sujuvoituminen näkyy lukemisen ilmeikkyyden lisääntymisenä ja prosodisten piirteiden eli painotusten, taukojen jne. hallitsemisena, mikä tukee luetun ymmärtämistä.** Tämä vaihe mahdollistaa seuraavat vaiheet, joissa lukemisen painopiste on siirtynyt mekaanisesta lukemisesta tekstin sisällön käsittelyyn.

Ehri & McCormick (1998) Automaattinen vaihe: Tätä vaihetta voidaan kuvata myös taitavan lukemisen vaiheeksi. **Lukija selviytyy sujuvasti sekä tutuista että ennestään tuntemattomista sanoista ja osaa käyttää lukemisessa joustavasti erilaisia strategioita.** Koska lukemisen perustaito (dekoodaus) on automatisoitunut, resursseja jää korkeamman asteiseen prosessointiin, luetun ymmärtämiseen.

Muista resurssina lukiluennolla 3.3. esitelty
vinkkipankki <https://peda.net/id/bebab1bb832>

Esimerkkejä keinoista:

Nimeäminen ja sananlöytäminen

- Arvioi, tulisiko oppijan tietää sana (vrt. sanavarasto)
- Nimeäminen jokapäiväisissä toiminnoissa; erilaisten leikkien hyödyntäminen
- Anna aikaa, älä hoputa
- Tarvittaessa anna fonologisia (esim. alkukirjain/-tavu "tuo-") tai semanttisia (esim. "pöydän vieressä") vihjeitä.
- Yläkategorioiden käytön harjoittelu
 - Luokitteluharjoitukset, esim.
 - "Mitä eläimiä löydät kuvasta?"
 - Laiva on lastattu -leikki
 - Esim. Alias-korttien käyttö
 - Vihjeiden pohjalta sanan keksiminen sekä itse vihjeiden keksiminen
 - Ajatuskarttojen teon ja käytön harjoittelu
 - *Vie lukuaineiden käsitteistön harjoitteluun. → Hyödyllistä (lähes) kaikille oppijoille.*
- Assosiaatioharjoitukset
 - Nimen alkukirjaimella alkava ominaisuus, esim. "Risto Reipas"
 - Piirretään/maalataan/valokuvataan oppijalle mieluisista asioista kuvia, joita hyödynnetään nimeämisessä.

Sujuvuuden edistymisen seuranta luokassa

- Säännöllisesti pari kolme kertaa vuodessa tehty lukemisen seuranta antaa palautetta lapselle, vanhemmille ja opettajalle.
- Opettaja tai erityisopettaja yleensä luetuttaa oppilasta kahden kesken tai nauhoittaa oppilaan luennan ja kirjaa luettujen sanojen määrän minuutissa.
- Lukunopeuden edistymistä voidaan parhaiten seurata, jos luetaan samaa tekstiä saman vuosiluokan aikana eri ajankohtina uudelleen.
- Seurannassa kirjataan lukemiseen käytetty aika, virheiden määrä, laatu sekä muut pulmat, jotta harjoittelu kohdentuisi oikein ja erityistukea tarvitsevat oppilaat saisivat lisää tukea.

Sujuvan lukemisen harjoittelu

- Mallin antaminen (-> kokemus sujuvasta lukemisesta)
- Toistava lukeminen (-> toiston myötä sujuvuus paranee)
- Avustettu lukeminen (-> yhtä aikaa luetaan, kokemus sujuvuudesta)
- Tutustutaan uuteen tekstiin lukemalla ensin itsekseen ja vasta tämän jälkeen luetaan ääneen parille tai yhdessä toisten kanssa
- Kappaleen esikatselu (passage previewing)
- Parilukeminen/vuorolukeminen
- Lukuvartti
- Kuoroluenta
- Esilukija
- Lukuteatteri (ks. <https://readrama.nmi.fi/> ja [Lukuteatteri | IKI-TARU | Tarinoilla lukijaksi](#))
- Eläytyvä lukeminen

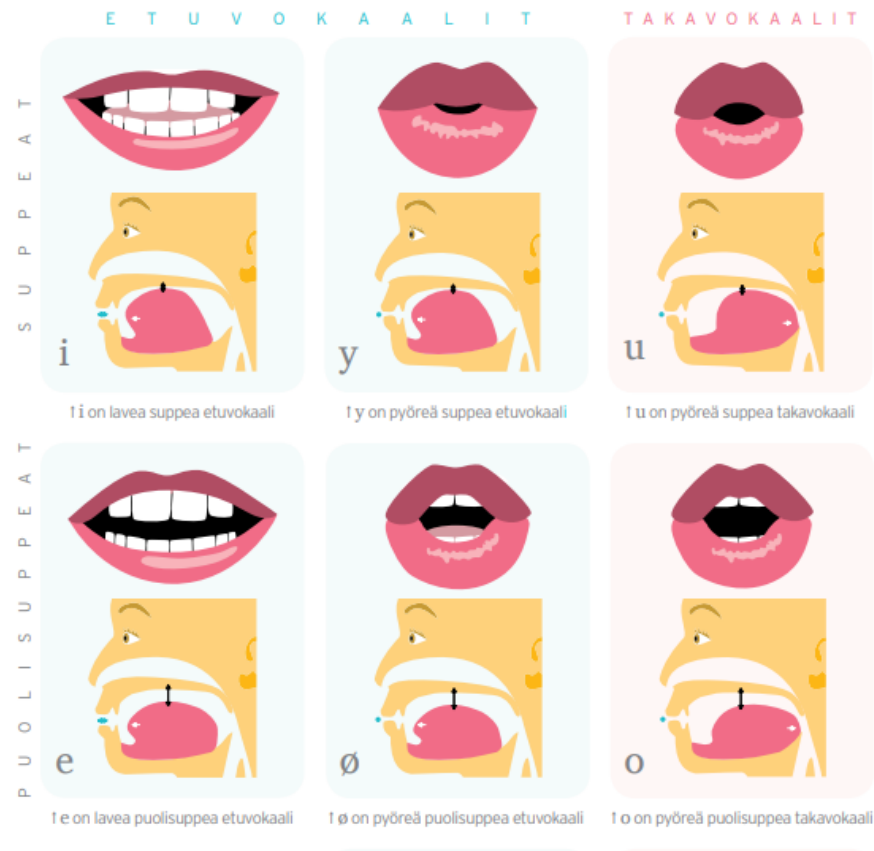
Pieni varoituksen sana.....

- Kirjoitus- ja ääntöasu: ranka, rangat ja magneetti
- Kirjoitus- ja ääntöasu: nuorimpia ja nuorinpa
- Kirjoitus- ja ääntöasu: sanopas vai "sanoppas"?
- Kirjoitus- ja ääntöasu: sydämen vai "sydämmen"?
- Kirjoitus- ja ääntöasu: kuulostaa vai "kuullostaa", piirustus vai "piirrustus"?
- i vai ei i:tä? (aloittaa, kehottaa)

Jos tarvitset tietoa suomen äänteistä ja ääntämisestä.....

- <https://www.kielibuusti.fi/fi/suomen-opettajat/pedagogiikkapankki/aantamisen-opetus/fonetiikkaa-suomenopettajille>
- [fonetiikkaa suomen kielen oppijoille nayte.pdf](#)
- [KieliVertailu | KieliVertailu](#)

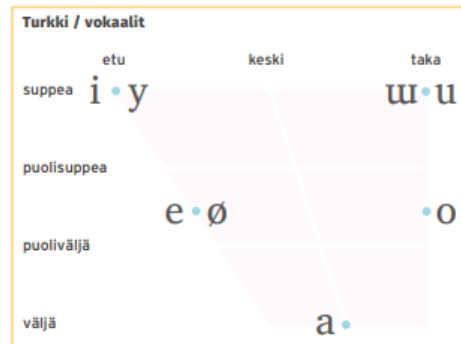
Sivustolta löydät varhaiskasvatuksen kielitietoisien pedagogiikan tueksi kehtetyn KieliVertailu-työvälineen, joka vastaa varhaiskasvatuksen tarpeeseen saada konkreettisia malleja suomen kielen oppijoiden tukemiseen. Työväline tuo uutta tietoa kasvattajille lasten ensi kielistä ja niiden vaikutuksesta suomen kielen oppimiseen.

Kielivertailu-työväline

- [KieliVertailu | KieliVertailu](#)

2.8.3 Turkin vokaalit ja konsonantit

Suomen vokaalit, jotka vaativat todennäköisesti harjoittelua:

- /æ/ eli ä
- vokaalien /a/ eli a ja /æ/ eli ä erottaminen toisistaan
- pitkät vokaalit

ÄÄNNERALLI

ÄÄNNEJUMPPAA SUOMEN VOKAALEILLA

PAPUKAIJAHARJOITUKSET

ÄÄNNESANAPOLIISIT

HÄLYTYSAJONEUVOT LIIKKEELLÄ

TANKATAAN ÄÄNTEITÄ

PIHASANADOMINO

HYÖRIN PYÖRIN

MUUN JA MYYN, MAAN JA MÄÄN SEKÄ MOON JA MÖ

ELÄINTEN LOIKKARATA

HYPPYRATA SANOILLA

PELASTA PRINSSI AFFE-LAUTAPELI

Harjoituksen kulku

1. Valitse harjoiteltavat kohdeäänteet ryhmän tarpeiden mukaan.
2. Keksi kohdeäänteistä erilaisia auton ääniä leikkiä varten. Auto voi esimerkiksi äännellä ylämäessä "YYYYY", alämäessä "ÄÄ-AA-ÄÄ-AA" ja peruuttaessa "PII-PÖÖ-PII-PÖÖ".
3. Valitkaa lasten kanssa leikissä käytettävä autorata (esimerkiksi automatto tai itse rakennettu rata).
4. Pyydä lapsia valitsemaan mieleisensä auto tai muu lelu, joka lähtee ajelemaan radalla.
5. Tutustukaa rataa ja auton liikkumiseen radalla yhdessä. Auto voi äännellä erilaisilla äänneillä esimerkiksi

- käynnistyessä
- pysähtyessä
- peruuttaessa
- ajaessa asfaltilla, soralla, hiekalla, nurmella, vesilammikossa jne.
- ajaessa suoraa tai mutkaista tietä
- ala- tai ylämäessä
- bensiinin loppuessa, tankatessa tai tankin ollessa täysi
- auton ollessa rikki, hinauksessa tai korjauksessa

6. Sano mahdollisimman selkeästi ja liioitellen keksimäsi auton äänet lapsille malliksi, esimerkiksi "ÄRR-ÄRR-ÄRR". Pyydä lapsia toistamaan perässä. Toista malli.
 - Voitte myös keksiä yhdessä erilaisia auton ääniä. Ohjaa tällöin lapsia valitsemaan ääniin mukaan myös harjoiteltavia kohdeäänteitä.
7. Valitkaa yhdessä, mitä näistä äänistä auto pitää missäkin tilanteessa.
8. Autot lähtevät ajelemaan radalle pitäen sovitut ääniä eri tilanteissa.
9. Anna lapsille ääntämismalleja leikin aikana ja rohkaise heitä tarvittaessa, esimerkiksi: "Nyt kaikki autot ajavat isoon mutkaan YYY-III!"
10. Voit kannustaa lapsia keksimään omia ääniä myös leikin aikana ohjaten heitä käyttämään kohdeäänteitä mahdollisimman paljon.

Leikin soveltaminen

Temppurata

1. Äännerallia voi leikkiä myös esimerkiksi jumppasalissa tai ulkona.
2. Tässä harjoituksessa lapset ovat autoja.
3. Rakentakaa temppurata.
4. Kerro lapsille, mitä ääntä auto pitää temppuradan ensimmäisellä kierroksella. Sano malli selkeästi artikuloiden ja liioitellen.
5. Lapset lähtevät kiertämään temppurataa pitäen mallitettua ääntä.
6. Vaihda ääntä kierroksen vaihtuessa.

Äännerallia voi käyttää myös saduttamiseen, esimerkiksi keksimällä lasten kanssa yhdessä tarinaa, jossa auto ajaa eri paikkoihin. Äännerallia voi soveltaa myös Kapteeni käskää -leikkiin yhdistämällä äänten liikkeeseen. Siirtymätilanteissa äännerallia voidaan leikkiä niin, että lapset ovat autoja ja äänteet yhdistetään eri toimintoihin ja tilanteisiin. Autot voivat esimerkiksi äännellä parijonossa kuljettaessa "TYY-TUU-TYY-TUU" tai ruokailuun siirtytessä "MYM-MÖM-MYM-MÖM".